

Г. К. Авдєєва,

*к.ю.н., с.н.с., провідний науковий
співробітник НДІ вивчення проблем
злочинності ім. академіка*

В.В. Сташиса

РОЛЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИНЦИПУ ОБГРУНТОВАННОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

На сьогодні правопорушення в інформаційній сфері є однією з найдинамічніших груп посягань, кількість та суспільна небезпечність яких збільшується щороку. Це зумовлене постійним і стрімким розширенням сфери застосування інформаційних технологій в усіх галузях діяльності людини.

Принцип обґрунтованості юридичної відповідальності є одним з її основних принципів. Сутність його полягає в об'єктивному вивченні справи, зборі та всебічній оцінці доказів, аналізі всіх обставин, що обтяжують та пом'якшують відповідальність [1]. Цей принцип безпосередньо пов'язаний з іншими принципами юридичної відповідальності, а також з її змістом, функціями, підставами, гарантіями та процедурами здійснення. Дотримання принципу обґрунтованості юридичної відповідальності в інформаційній сфері завдяки специфіці об'єкту посягань потребує використання спеціальних знань, що слугує підґрунтям для встановлення конкретних фактів і обставин у справі.

Одним з видів правопорушень в інформаційній сфері є використання зі злочинною метою шкідливих програмних продуктів, завдяки яким здійснюється крадіжка особистих персональних і комерційних даних користувачів, конфіденційної інформації, ключів захисту, використання «комп'ютера-жертви» для здійснення мережевих атак, несанкціонованої розсилки повідомлень і виконання «брехливих» банківських операцій та ін. На сьогодні в усьому світі кількість злочинів з використанням

телекомунікаційних мереж і мережевих технологій складає 30-40 % від загальної кількості злочинів. Кінцевою метою зловмисників часто є заволодіння «великими грошами», протизаконне отримання яких не потребує безпосередньої участі правопорушника.

На сьогодні розроблена значна кількість ефективних сучасних засобів пошуку (відновлення) знищеної електронної інформації. Практика показує, що якнайповніше доказову базу можна сформувати, залучаючи до проведення експертиз кваліфікованих фахівців у галузі інформаційних технологій, які постійно використовують у своїй повсякденній діяльності новітні програмні засоби та які не є працівниками державних спеціалізованих експертних установ. Однак, монопольне право на проведення криміналістичних експертиз (у т. ч. – експертиз відео - і звукозапису, цифрових документів та ін.) у відповідності до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» належить виключно державним спеціалізованим експертним установам. На сьогодні в низці таких державних установ окремі види експертиз не проводяться через відсутність спеціального обладнання і відповідних фахівців. Монопольне право на навчання та атестацію судового експерта, видачу Свідоцтва на право проведення судових експертиз також належить експертно-кваліфікаційними комісіями державних органів, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані експертні установи України. Однак, експертно-кваліфікаційні комісії МЮ України не мають можливості атестувати експертів і видавати їм Свідоцтва на право проведення комп'ютерно-технічної і телекомунікаційної експертиз через відсутність в їх складі відповідних фахівців.

Методики судово-експертного дослідження комп'ютерної техніки, програмних продуктів і телекомунікаційних мереж вимагають постійного оновлення та доопрацювання у зв'язку з тим, що через кожні 2-3 роки змінюються формати представлення даних, операційні та файлові системи, протоколи і середовище перенесення даних, технічні засоби, що

забезпечують процес передання інформації. Удосконалення таких методик можливо лише при використанні праці вчених і кваліфікованих фахівців в інформаційній сфері, які не є працівниками державних експертних установ. Тобто, в багатьох випадках правоохоронні органи України марно сподіваються на отримання результатів повного, всебічного експертного дослідження об'єктів телекомунікаційної та комп'ютерно-технічної експертиз [2, с. 102].

До принципів юридичної відповідальності можна також віднести загальні принципи правосуддя: змагальність процесу як засіб досягнення об'єктивної істини; право на захист особи, що притягується до відповідальності, тощо[1].

У кримінальному судочинстві згідно зі ст. 243 КПК України «Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи». На перший погляд, є всі умови для реалізації принципу процесуальної змагальності і рівності у збиранні та наданні доказів, в даному випадку – шляхом залучення експерта. Однак, на сьогодні завдяки закріпленій в законодавстві України монополії державних судово-експертних установ на проведення більшості видів судових експертиз та підготовку судових експертів, право сторони захисту на проведення альтернативної судової експертизи незалежним судовим експертом реалізувати повною мірою неможливо.

Монопольне право на проведення криміналістичних експертиз та підготовку судових експертів державними судово-експертними установами завдяки відсутності в атестаційних комісіях відповідних фахівців унеможливує отримання досвідченим фахівцям в інформаційній сфері Свідоцтва на право самостійного проведення судових експертиз (згідно зі ст. 102 КПК України у Висновку повинен міститися номер такого Свідоцтва) та обмежує можливості слідчого і суду на отримання обґрунтованого

експертного висновку щодо дослідження доказової інформації, пов'язаної з правопорушеннями в інформаційній сфері.

Об'єктивність вивчення справи, збір та всебічна оцінка доказів, якість аналізу всіх обставин, що обтяжують та пом'якшують юридичну відповідальність в інформаційній сфері безпосередньо залежить від якості проведення комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних судових експертиз. Скасування монополії державних судово-експертних установ на проведення криміналістичних експертиз і підготовку експертних кадрів, законодавче забезпечення розвитку інституту недержавної судової експертизи в Україні дозволить підвищити рівень підготовки судових експертів в інформаційній сфері та об'єктивність висновків судових експертів. Це слугуватиме основою для забезпечення принципу змагальності у кримінальному процесі (зокрема, права сторони захисту на самостійне залучення незалежного експерта) та принципу обґрунтованості юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері.

Література:

1. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.
2. Авдеева Г.К. Проблемы назначения судебной экспертизы в уголовном процессе Украины // Криміналістика та судова експертиза : наука, навчання, практика : зб. на-ук. пр. у 2-х т.т. – Х.: Видавнича агенція «Апостіль», 2014. – Т. 2. – 400 с. – С. 94-102.